

Takáts Péter

Feltétel nélküli alapjövedelem

Gondolatok egy konferencia nyomán

A Basel melletti Dornachban kétnapos konferenciát tartottak abból az alkalomból, hogy a kezdeményező svájci emberek, Ursula Piffaretti és Enno Schmidt, és a hozzájuk csatlakozott számos csoport és magánember kezdeményezése a népszavazásra és az ehhez kapcsolódó aláírásgyűjtésre elérte a 75 ezres aláírásszámot. Az akció 2011. áprilisában indult el, a svájci hivatalos közlönyben való kihirdetéssel, és 2012. októberében fejeződik be. Így a kérdés ma már nem az, hogy sikerül-e a 100 ezer aláírás összegyűjtése, hanem az, hogy mennyivel lesz több aláírás, mint a kötelező mennyiség.

A 100 ezer aláírást egyébként azért kívánják összegyűjteni, hogy a svájci alkotmány módosítását a parlamentnek kötelező legyen végrehajtani. A népszavazásra bocsátott szöveg ugyanis úgy szól, hogy a parlamentnek az alkotmányt ki kell egészítenie egy új, a 110-es paragrafussal, melynek a szövege a következő:

110. §. Feltétel nélküli alapjövedelem

- 1. A szövetség gondoskodik a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetéséről.*
- 2. Az alapjövedelem lehetővé teszi az állampolgárok emberhez méltó életét és a közösségi életben való részvételét.*
- 3. Egy törvény szabályozza az alapjövedelem finanszírozásának és nagyságának kérdéseit.*

A kezdeményezők abból a már ismert alapelvből indultak ki, amit az amerikai alapító atyák mondtak ki elsőként, hogy **az emberi jogok az ember létezésének és egzisztenciájának biztosítása nélkül, csak üres szavak**. Persze ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy az embernek pénzt kell adni, hiszen ennivalóra és megfelelő lakásra van szüksége, de ez a mai világban csak pénzzel biztosítható. Ezért aztán az alapjövedelem, amit ezzel a kezdeményezéssel minden svájci állampolgárnak biztosítani szeretnének az egy a törvény által meghatározott összegű pénz lesz. De nem többlet pénz, amit az emberek az eddigi jövedelmeiken felül kapnak majd meg, hanem egy olyan alap, amit mindenki megkap és a korábbi jövedelmeinek nagyságától függően erre jöhetnek még rá az azt kiegészítő újabb jövedelmek.

Vagyis az alapjövedelem, az egy alap, amire a jogosultságtól és a munkavégzés minőségétől függően még újabb és más jövedelmek épülhetnek rá, adódhatnak hozzá. Lényege azonban, hogy ez **nem egy szociális juttatás, nem egy segély**, hanem egy emberi jog! **Egy emberi alapjog**.

Ha ez megvalósul, akkor számos változás és átalakulás következik majd be az szociális ellátó rendszerben, valamint a segélyezésben! Ez a rendszer ugyanis ma – még Svájcban is – a hatalomra, a jutalmazás és büntetés elvére épül. Ez számos jogtalansághoz,

igazságtalansághoz vezet (ezt egy svájci polgár mondja!!). Miközben számos káros következménye van az emberre nézve, mert miután tönkreteszi még a lehetőségét is annak, hogy az ember a létezés és küldetés kérdéseivel foglalkozhasson, ma emberek milliói élnek értelmetlenül és céltalanul a világban. Pedig az ember, egy motivációval és küldetéssel rendelkező lény, aki az ezekből adódó feladatit itt a Földön élve akarja megvalósítani. A kezdeményezők úgy vélik, hogy ennek az értelmetlen és céltalan életnek az ideje lejárt, a XXI. századi embernek joga van arra, hogy az életét saját felismert küldetése szerint alakítsa és képességeit a másik ember szolgálatába állítsa.

A feltétel nélküli alapjövedelem persze erre a problémára nem egy csodaszer és a kezdeményezők sem gondolják, hogy ezzel egyetlen csapásra minden szociális és gazdasági problémát megoldanak, de a cél az, hogy ha már nem létezik átfogó és mindenre kiterjedő megoldás, akkor legalább részmegoldásokkal, és kis lépésekkel és az egyes részterületek megreformálásával lehessen egy emberibb jövő felé haladni.

A feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése egy ilyen részmegoldás lehet, ami már azáltal is gyógyító hatású, hogy az emberek beszélnek róla és elkezdnek gondolkodni azon, hogy bevezetésének milyen következményei lehetnek. Ugyanakkor egy igen jó kihívás a modern és tudatos emberek számára, mert a szabadság eszméjéről és a szabadsággal való élés képességére vonatkozóan is valami újat kell általa megtanulnunk. Ezen túlmenően erősen hat a közösség és az egyén kapcsolatára is. Várhatóan tehát sok újat és változást hoz majd, ha bevezetik Svájcban, olyanokat, melyek mind egy egészségesebb és emberibb társadalom és közösségi élet irányába mutatnak. Ezért a feltétel nélküli alapjövedelem **a társadalmi megújulás egyik eszköze** lehet, ugyan csak egy részterületre vonatkozóan, de mégis elindít valamit. Sok konvencionális dolog, megszokás tűnik majd el az emberek életéből, az egyik ilyen a ma teljesen természetesnek tekintett munkavégzési kényszer.

Ez a kezdeményezés konkrétan érinti a munka és a munkabér szétválasztásának kérdését. Eddig egy svájci ember, miként a világban ma minden ember, csak a munkájáért kapott pénzt, és csak akkor, ha munkaerejét sikerrel el tudta adni a munkaerő-piación. Vagyis a ma érvényes társadalmi alapelv az, hogy jövedelmed csak akkor van, ha dolgozol. **Dolgozz, hogy élhess.** A kezdeményezés ezt a régi dogmát támadja és egy olyan új helyzet kialakítását igyekszik elérni, ami az újfajta a emberképből fakad. Ugyanis **az alapjövedelem bevezetése után azért kapsz pénzt, hogy dolgozhass.** Ez az elképzelés egy újfajta emberi motivációra épül, egy olyan belső motivációra, ami az emberben belül élő küldetéséből fakad. Abban, hogy az ember célja az önmegvalósítás, a tévedést már sokan felismerték és a jövőben már csak egy beteg gondolkodás számára tűnhet igaznak, mert ez még a régi, egoisztikus, despotikus gondolkodás maradványa, és ennek mára, ha szépen lassan is, de vége van. A mai ember számára már csak az ad értelmet, a tevékenysége számára csak az ad motivációt, ha a közössége, a többi ember számára tud tenni valamit.

Itt álljunk meg egy pillanatra és nézzük annak a kérdésnek utána, hogy **miért is kell a munkát és a munkabért egymástól elválasztani?** A ma érvényes dogmákkal szemben ugyanis egy egészséges gazdaságban nem azért jár az embernek jövedelem, mert valahol, valamit dolgozott, hanem **azért, hogy dolgozni tudjon.** Egy emberi közösségnek azért kell egy megfelelő mértékű jövedelmet a tagjai számára biztosítani, hogy azok **képesek legyenek a szellemi képességeiket a közösség szolgálatába állítani és a közösség érdekében dolgozni.** Ez az új szellemiség már számos kis közösségben megvalósul, és tőlünk nyugatra már vannak olyan cégek, ahol az emberek a havi jövedelmüket nem a hónap végén, az elvégzett munkáért kapják meg, hanem a hónap elején, azért hogy egész hónapban képességeik és alkotó erejük teljében tudjanak dolgozni. A feltétel nélküli alapjövedelem ezt az elvet terjeszti ki egy egész ország teljes lakosságára.

Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a jelenlegi beteg elképzelések pontosan ehhez hasonlóan és hibásan gondolkodnak az árképzés területén is. Egy termék árát egy egészségesen működő rendszerben ugyanis úgy kell kikalkulálni, hogy az, aki azt legyártotta, képes legyen egy újabb hasonló termék legyártására, és nem úgy, hogy a már korábban kifizetett költségeket próbáljuk ismét fedezni vele.

A munka és munkabér kérdéseinek tisztázása mellett a társadalmi megújulás egy másik igen fontos területe a tulajdonjogok jelenleg érvényes rendszerének újragondolása lenne! A termőföld és a termelőeszközök jelenleg beteg tulajdonlási és öröklési formái ugyanis szintén nagymértékben okozói a mai társadalmi és gazdasági válságnak.

De ki fog akkor dolgozni, ha mindenkinek lesz egy alapjövedelme, amit feltétel nélkül meg is kap? Azaz, mit hoz a feltétel nélküli alapjövedelem? Nos, az biztos, hogy ez a kezdeményezés a ma még széles körben elterjedt egoizmus ellen hat és egy újfajta közösségi gondolkodás irányába mutat. Azt a felismerést lesz képes az emberekben a felszínre hozni, hogy a képességeimet azért kaptam, hogy azokat a közösségem szolgálatába állítsam és nem saját magamért, hanem az embertársaimért kell dolgoznom. Ezt számomra Hamvas Béla fogalmazza meg csodálatosan igaz módon.

Hamvas Béla - A Zarándok búcsúja

A boldogságot csak az bírja el - aki elosztja,
a Fény csak abban válik áldássá - aki másnak is ad belőle.

Mert amikor elküldtek bennünket, az Útrabocsájtó Hatalom így szólt:

„Rád bízok minden embert külön - külön, kivétel nélkül mindenkit. Segíts, adj enni, adj ruhát, mindenkire vigyázz úgy, mint magadra és ne hagyd a sötétségben elmerülni. Amit szerzel, amit elérsz, amit tudsz, amit átélsz, osszad meg. Az egész világ a Tiéd. Szabad vagy a kövektől az éterig. Ismerd meg, hódítsd meg, senki sem tiltja. De jaj neked - ha magadnak tartod. Elbocsátlak Téged is, mint mindenkit, de ne feledd: felelős vagy minden emberért, aki Veled él és el kell számolnod minden fillérrel, amit magadra költesz, minden örömmel, amit magadba zártál és minden boldog pillanattal, amit magadnak tartottál meg.

Most eredj és élj, mert a világ a Tiéd."

A tudatosságukban magasabb szintre jutott emberek már most is felismerték, hogy egy munkamegosztáson alapuló gazdaságban nem lehet egoisztikusan dolgozni. Hiszen **minden, amit az egyén kap, azt a közösségtől kapja, és így aztán egyértelmű, hogy minden, amit az egyén csinál, annak a közösség javát kell szolgálnia.** Amikor a természeti gazdálkodást felváltotta a pénz alapú gazdaság, ez egy gazdasági alaptétellé vált, még akkor is, ha a mai közgazdasági dogmák ennek éppen az ellenkezőjét próbálják az emberek fejébe beleverni. De hiába, az emberek számára ma már egyértelmű, hogy egy olyan gazdaságban, ahol munkamegosztás uralkodik, az ember nem tud többé magának dolgozni, hanem csakis a közösségének, csakis a többi embernek.

Ha pedig ez ellen lázadunk, azaz erre a tőlünk függetlenül létező alapra egy ezzel ellentétes felépítményt kívánunk felépíteni, és megpróbáljuk a munkánk gyümölcsét, aminek a közösséghez kellene befolytania, egoisztikusan magunknak megtartani, akkor nem teszünk mást, mint egy hazugsággal töltjük meg a világot. Egy olyan hazugsággal, ami a felszín alatt beteggé teszi az egész gazdasági és társadalmi rendszert, és okozza mindazt, ami ma a világban velünk és körülöttünk történik.

Ezek az emberek pedig tudják és érzik, hogy az embernek nem csak jogai vannak, hanem kötelezettségei is. Különösen akkor, ha az ember **kap valamit a közösségtől, akkor ezzel egy időben fel kell ismernie kötelezettségeit, felelősségeit** is. Ennek a felismerésének a feltétel nélküli alapjövedelem esetében az az alapja, hogy erre a jövedelemre a lehetőséget a másik ember, a közösség munkájának eredménye adja. Ezt felismerve az ember elkezd felelőséget érezni arra, hogy azt a munkát, amit a másiktól kapott, valamilyen formában visszaadja, visszadolgozza. Ennek hatására megváltozik az emberekben a jelenlegi még lanya egymás iránti érdeklődés, és kifejlődik az az érzés, hogy **adósa vagyok annak a közösségnek, annak az országnak, amiben élek.** Bármennyire is furcsának tűnik, de el fogunk jutni oda, hogy az ember bűnnek tekintse azt, ha valaki úgy élvez valamit, hogy annak ellenértékét valamilyen formában, persze amilyenben erre képes, nem adja vissza a közösségnek. Ez a tudati változás lesz a kezdete egy egészséges gazdasági működésnek.

Ezzel összefügg az a kérdés is, hogy az alapjövedelem egy későbbi törvényben meghatározott mértéke egyenes arányban van az adott közösség, ország, jelen esetben Svájc gazdasági teljesítményével. Mert **jövedelem csak gazdasági teljesítmény nyomán jöhet létre.** Vagyis ha ezt a példát más országokban is követik majd, akkor az egyes országokban mindig a gazdasági teljesítménytől függő nagyságú – azaz mindig különböző – lesz a feltétel nélküli alapjövedelem összege. Sok kritikus éppen ebben a pontban látja a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetésének fő problémáját. Az nem kapcsolódik közvetlenül gazdasági teljesítményhez, ha a jogalkotó dönti el annak mértékét, mert ezt helyesen megtenni csak a bevezetése után és a mindenkori gazdasági teljesítmény alapján lehetne.

Azt persze minden kezdeményező tudja, hogy olyan esetekben, amikor egy az emberi gondolkodásba ilyen mélyen és erősen beépült dogmát akarunk megváltoztatni, akkor

komoly ellenállásra is lehet számítani és számos ember értetlenséggel fogadja majd a kezdeményezést, de ez nem lehet akadálya egy olyan új dolog bevezetésének, amely szociális gyógyulást képes hozni a világba.

Azok, akik csak kritizálni tudnak vagy a másik emberek kezdeményezéseit ócsárolni, ezt azért teszik, mert nagy valószínűséggel vagy még nem értik az egészet, vagy pedig már most felismerték, hogy esetleges bevezetése esetén valamilyen érdeküket sérteni fogja. Amikor pedig jobban megnézzük a kezdeményezést kritizáló embereket és szervezeteket, és megvizsgáljuk az általuk hangoztatott véleményeket, akkor azt vesszük észre, hogy ezekben nem is a feltétel nélküli alapjövedelemről van szó, hanem a véleményét hangoztató emberről és/vagy a szervezetről önmagáról. Ugyanis ezekben a megnyilatkozásokban a világról alkotott beteg képek, az emberről és az ember feladatáról hozott téves ítéletek, az újhoz és ismeretlenhez való viszonyulás különféle formái mutatkoznak meg, egy jelentős részüket pedig egészen egyszerűen csak a hatalmi pozíció és a húsos fazékhoz legközelebb eső hely elvesztésének félelme motiválja őket. Így aztán valójában csak azt lehet belőlük megismerni, hogy a megnyilatkozó milyen ember és hogyan gondolkodik a világról, az emberről és a közösségekről, miközben semmivel sem lehet többet megtudni a feltétel nélküli alapjövedelemről, ill. annak bevezetésével kapcsolatos valódi problémákról és kérdésekről.

Erre a legjobb példa a svéd szakszervezetek esete, akik az EU-ban indult hasonló célú aláírásgyűjtést azonnal elkezdtek ellenezni, mert rádöbbentek arra, hogy egy esetleges siker esetében az ő jelenlegi nagy hatalmuk és befolyásuk hirtelen lecsökken és a szakszervezetek bértárgyalásainak a súlya szinte a nullával lesz egyenlő.

A legtöbben azonban jogos és a téma iránti érdeklődésből fakadó kérdéseket tesznek fel. Ami az embereket a legjobban érdekli az többnyire az, hogy milyen módon lehet ezt a feltétel nélküli alapjövedelem dolgot magvalósítani, honnan lesz rá pénz, mennyit kaphatnak az emberek és ki dolgozik majd akkor, ha ezt a pénzt megkapja? A jó az egészben az, és a svájci kezdeményezők is ezzel válaszolnak ezekre a kérdésekre, hogy **úgy, ahogyan az emberek azt akarják**. A feltétel nélküli alapjövedelem az egy olyan elképzelés, ami ugyan néhány évtizednyi történelemre már visszatekinthet, de nincsen olyan kidolgozott feltételrendszere, hogy azt milyen módon kell vagy lehet jól megcsinálni. Ebben megjelenik a szabadság és az ember szabad döntésének lehetősége, mert így minden közösség olyan módon szabályozza ezt a kérdést, ahogyan azt a közösség tagjai jónak látják. Ez aztán persze magában hordozza azt a lehetőséget, hogy az egyes országokban, ha ez megvalósul, más és más rendszerben fog működni.

Az a pénz, ami a feltétel nélküli alapjövedelem kifizetéséhez szükséges, természetesen az adókból származik majd. De ez nem jelenti azt, hogy az állam egy újabb adó bevezetésével növeli az eddig is igen magas adóterhet. Nem, mert a feltétel nélküli alapjövedelem fedezete azáltal jelenik meg, hogy attól a pillanattól, hogy ezt minden ember megkapja, a vállalatok, vállalkozók bérterhe azonnal lecsökken! Ugyanis ettől a naptól kezdődően csak abban az esetben kell nekik bért fizetni, ha valamely alkalmazott

jövedelme a feltétel nélküli alapjövedelem szintje felett van. Egyéb esetben a bérteher megszűnik. Ezt a megtakarítást kompenzálja, ezt gyűjti be közösségi célokra az az új forgalmi jellegű adó, ami az Áfá-ba kerül majd beépítésre. Vagyis azonos árak mellett a bérekkel egyenlő mértékű adó folyik be a Kincstárba.

Az egy külön kérdés, hogy ezzel a pénzzel azután mi is történik. Ugyanis azok, akik ma a társadalmi megújulás nyugati élharcosai, semmi esetre sem szeretnék, hogy a feltétel nélküli alapjövedelmet az állam fizesse ki az embereknek. Az, hogy az állam, mint egy jó nagybácsi ezt a pénzt is kegyesen oda adja az embereknek, csak a régi gondolkodás szerint lenne elképzelhető. Abban az új világban, ami most közeledik felénk, egy **poszt-patriarchális világban**, az alapjövedelem már nem egy állami kegy, hanem az ember vele született joga, és ezért az államot – amennyire lehet – mindenki szeretné kikapcsolni a folyamatból. Számos megoldási javaslat látott napvilágot, és pl. Németországban azt tervezik, hogy amennyiben az EU aláírásgyűjtés sikeres lesz, akkor egy olyan rendszer bevezetéséért harcolnak majd, melyben egy **demokratikus közösségi bankba** (amely valamennyi német állampolgár közös tulajdona) kerül a pénz és ez utalja ki a jogosultaknak a feltétel nélküli alapjövedelmét. Vannak akik olyan rendszerekben gondolkodnak, hogy a pénzek kifizetése valamilyen módon az embereket alkalmazó vállalkozásokban történjen majd, de ennek a konkrét formái még nincsenek kidolgozva.

Vagyis a pénz arra, hogy minden ember megkapja a maga feltétel nélküli alapjövedelmét, már most is megvan. Hiszen pl. Magyarországon is minden ember, aki él, az valamiből él. Ha nem dolgozik, akkor segílyt kap, vagy lop magának, de megszerzi azt, amire az élethez szüksége van. Ez a jelenlegi rendszer egy óriási apparátust igényel, mert nem csak országos kiterjedésű szociális ellátórendszert működtet, kifizető helyekkel és ellenőrző apparátussal, hanem a rendőrség és a bíróságok is nagy részben az ezzel kapcsolatos ügyekkel vannak elfoglalva, persze akkor, amikor lopnom kell ahhoz, hogy az életemhez szükséges javakat megszerezsem magamnak. Ezeknek csak a működtetése is hatalmas összegekbe kerül, nem beszélve az embereknek kiutalt segílyekről. Most pedig egy csapásra megszűnik az egész adminisztráció és bürokrácia, nem kell a rendőrség, sem a bíróság, hiszen a feltétel nélküli alapjövedelemmel többé nincsen szükség szociális segílyre. Nem kellene többé az ellátó rendszerek, a munkanélküli központok és az ellenőrzések. Az összes eddig az ablakon kidobott pénzt, az alapjövedelembe lehet forgatni. Kidobott pénznek nevezem azokat a pénzeket, melyeket a mai beteg rendszerben a szociális és életszínvonal javító programokra költöttünk és költünk el, mert ezek a programok a szociális élet problémáinak megoldására teljesen alkalmatlanok és többségükben soha nem érik el a kitűzött céljaikat. A beteg szociális élet minden igyekezet ellenére továbbra is beteg marad, mert a betegség okát sem a segílyezés, sem pedig a bíróságok soha nem tudják megszüntetni.

Remélem, hogy az eddigi és a sokrétű kérdést csak részben érintő gondolatokból is jól látható, hogy egy első pillanatra szinte jelentéktelennek tűnő feltétel nélküli alapjövedelem kezdeményezés is milyen mély és sok területre is kiható változást lett

képes generálni már eddig is és bevezetése után még ennél is jóval többre lesz képes. Leegyszerűsítve azt lehet mondani, hogy a kulturális kreatív gondolkodású emberek **elkezdték saját kezükbe venni saját soruk irányítását** és olyan területeken is megjelennek, ahol korábban minden alulról jövő változás és megújulás még elképzelhetetlen lett volna.

Ha ezzel a szemlélettel szétttekintünk a világban és megnézzük, hogy ezek az emberek milyen kezdeményezéseket indítanak és tartanak fenn, akkor azt kell mondanom, hogy ma a világ tele van „**archimédeszi pontokkal**”. Olyanokkal, melyek látszólag csak kis pontocskák egy bonyolult rendszerben, de közben mégis alkalmasak arra, hogy ezt a beteg és szenvedésekkel teli világot, mely most éppen abba az irányba halad, hogy csupa kis „ÉN Zrt”-ből álljon, kifordítsák a sarkaiból.

Ezzel pedig az emberek egy olyan új világ alapjait teremtik meg, melyben az ember többé már nem a régi dogmák nyomán keletkezett beteg gondolatait csúri-csavarja, hanem új világot teremt, melyben, miután felismerte kapcsolatát embertársaival és közösségével, a mai dogmák helyére a valódi és egészséges társadalom és gazdaság összefüggéseit helyezi, ezzel megteremtve egy emberi és embert szolgáló „Új Fénykor” alapjait.